

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Κουτσογιάννης Δημήτρης 2011. *Εφηβικές πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού και ταυτότητες*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Ειρήνη Θεοδωροπούλου
Qatar University

Η ολοένα μεγαλύτερη διείσδυση και επικράτηση του διαδικτύου στην καθημερινότητα των Ελλήνων, ανεξαρτήτως ηλικίας, έχει δημιουργήσει την ανάγκη για την επιστημονική μελέτη του φαινομένου αυτού. Στο πλαίσιο αυτό, η μονογραφία του Δημήτρη Κουτσογιάννη επιχειρεί να περιγράψει και να ερμηνεύσει την ενασχόληση Ελλήνων και Ελληνίδων εφήβων μαθητών με το διαδίκτυο και τη σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ αυτής της ενασχόλησης και των κοινωνικών ταυτοτήτων τους. Πιο συγκεκριμένα, εστιάζοντας στην επονομαζόμενη «digital generation» ή «generation c», δηλαδή σε παιδιά που γεννήθηκαν το 1990 και ουσιαστικά μεγάλωσαν με τον υπολογιστή, αναδεικνύει τον άμεσο συσχετισμό της χρήσης των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (εφεξής ΤΠΕ) από τα παιδιά με τους βασικούς φορείς κοινωνικοποίησής τους, ήτοι την οικογένεια και το σχολείο, καθώς και την αλληλεξάρτηση των ΤΠΕ με την εν γένει καλλιέργεια της προσωπικότητας κάθε παιδιού, που είναι απότοκη του μοναδικού τρόπου με τον οποίο τα παιδιά φιλτράρουν την κοινωνική τους καθημερινότητα.

Οι αναλύσεις των δεδομένων αντλούν τη θεωρητική τους τεκμηρίωση από τους κλάδους της Κοινωνιογλωσσολογίας και της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου. Πιο συγκεκριμένα, ο συγγραφέας θεωρεί ότι η σύζευξη των δύο αυτών αναλυτικών παραδόσεων αποτελεί προϋπόθεση εκ των ων ουκ άνευ στη συζήτηση θεμάτων που άπτονται της χρήσης των ΤΠΕ, από τη στιγμή που οι Νέες Σπουδές στον Γραμματισμό (New Literacy Studies), θεωρητική σχολή από την οποία εκκινεί, παρουσιάζουν τα μειονεκτήματα της έλλειψης σύνδεσης του τοπικού με το παγκόσμιο, της αδυναμίας ανάδειξης της πολιτικο-οικονομικής βάσης του γραμματισμού, καθώς και της μη έμφασης στις δραστηριότητες που αναπτύσσει το άτομο ως κοινωνικός πρωταγωνιστής. Επίσης, στο πλαίσιο της κατασκευής κοινωνικών ταυτοτήτων των παιδιών, κατεύθυνση στην οποία, κατά τη γνώμη του συγγραφέα, οι Νέες Σπουδές στον Γραμματισμό δεν έχουν κινηθεί σε ικανοποιητικό βαθμό, επισημαίνεται ότι είναι αναγκαία η ισορροπία στην αναγνώριση του ρόλου της κοινωνικής και της ατομικής ταυτότητας. Η ισορροπία αυτή μπορεί να επιτευχθεί μέσω της ένταξης αναλυτικών εργαλείων από την Κριτική Ανάλυση Λόγου (Critical Discourse Analysis), τα οποία ουσιαστικά προσφέρουν μια πιο δυναμική και ιστορικά υποψησιασμένη οπτική στις ψηφιακές πρακτικές γραμματισμού των παιδιών. Τα εργαλεία αυτά που χρησιμοποιούνται ευρέως στις αναλύσεις είναι οι λόγοι (discourses) του Fairclough (2003), νοούμενοι ως τρόποι αναπαράστασης πτυχών του κόσμου, και τα μοντέλα Λόγων (Discourse models) του Gee (2005), νοούμενα ως σχήματα αναπτυσσόμενα στο πλαίσιο των λόγων με καθοριστικό ρόλο στις πρακτικές των κοινωνικών πρωταγωνιστών. Τα κοινωνιογνωσιακά αυτά σχήματα μεσολαβούν ανάμεσα στους λόγους και στην κατασκευή των κοινωνικών και προσωπικών ταυτοτήτων των υπό εξέταση παιδιών.

Τα θεωρητικά ερωτήματα γύρω από τα οποία κινείται η ανάλυση είναι τα εξής:

α) Τι είδους ταυτότητες αναδεικνύονται από τις πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού, αλλά και από τις απόψεις των παιδιών; Ποιοι είναι οι λόγοι που τις τροφοδοτούν;

β) Ποια μοντέλα λόγων αναπτύσσονται στο πλαίσιο των ποικίλων λόγων και σε ποιο βαθμό τα σχήματα αυτά οριοθετούνται από συγκεκριμένους λόγους ή υβριδοποιούνται;

γ) Σε ποιο βαθμό οι πρακτικές των παιδιών προσδιορίζονται από την κοινωνική τους ταυτότητα και τι είδους ποικιλότητα ψηφιακών πρακτικών γραμματισμού μπορούμε να ανιχνεύσουμε λαμβάνοντάς την υπόψη ως μεταβλητή;

δ) Ποια διαλεκτική αναπτύσσεται μεταξύ των ψηφιακών μέσων πρακτικής γραμματισμού και των προσωπικοτήτων και κοινωνικών ταυτοτήτων των παιδιών;

Οι τρεις σχετικοί λόγοι με τα υπό εξέταση ερωτήματα είναι ο *εργαλειακός λόγος*, ο *λόγος του οικογραμματισμού* και ένας λόγος, τον οποίο ο συγγραφέας θεωρεί απαραίτητο στη συζήτηση δεδομένων από μη αγγλόφωνο περιβάλλον, όπως η Ελλάδα, ο *κοινωνικοπολιτικός λόγος*. Ο εργαλειακός λόγος περιλαμβάνει δύο αντιφατικούς υπο-λόγους: τον *τεχνοφοβικό*, ο οποίος ουσιαστικά δημιουργεί και προάγει έναν ηθικό πανικό (*moral panic*) για τον ρόλο των ΤΠΕ στη ζωή των (νέων) ανθρώπων, και τον *τεχνολατρικό*, θα λέγαμε, ο οποίος καλλιεργεί τον ψηφιακό γραμματισμό (*digital literacy*) στα παιδιά, προετοιμάζοντάς τα για τον κόσμο της πληροφορίας και της γνώσης. Ο τελευταίος απαντά κυρίως σε δημοσιογραφικά και επιστημονικά κείμενα, καθώς και σε κείμενα εκπαιδευτικής πολιτικής.

Ο λόγος του οικογραμματισμού αντιτίθεται στον εργαλειακό στο μέτρο που θεωρεί ότι η τεχνολογία δεν προκαλεί από μόνη της αλλαγές, αλλά μπορεί να γίνει κατανοητή ως μέρος της σύνθετης πραγματικότητας και μόνο. Με άλλα λόγια, ο ρόλος των ΤΠΕ στην κατασκευή κοινωνικών ταυτοτήτων των παιδιών κατανοείται μόνο σε στενή σχέση και συνάρτηση με τις καθημερινές εξωσχολικές πρακτικές γραμματισμού των παιδιών. Υπό αυτή την έννοια, ο λόγος αυτός ουσιαστικά περιγράφει το πλαίσιο εντός του οποίου «καταναλώνονται» οι ΤΠΕ και με τον τρόπο αυτό απαντά σε ακαδημαϊκά κείμενα και σε στήλες εκλαϊκευσης της επιστήμης σε εφημερίδες και περιοδικά.

Ο τρίτος λόγος είναι ο κοινωνικοπολιτικός λόγος, ο οποίος σχετίζεται με τη στενή σχέση που έχει η κατοχή και κυρίως η χρήση των ΤΠΕ σε ποικίλες οικονομικές και κοινωνικοπολιτισμικές μεταβλητές. Υπό την έννοια αυτή, κοινωνικές και πολιτικές παράμετροι όπως το επίπεδο μόρφωσης των γονέων, η περιοχή που μένει η οικογένεια και ακόμη και οι πολιτικές πεποιθήσεις της οικογένειας παίζουν καθοριστικό ρόλο στο είδος της ενασχόλησης των παιδιών με τις ΤΠΕ, και όχι πια στο αν διαθέτουν ή δεν διαθέτουν νέα μέσα τεχνολογίας, όπως υπολογιστές, «έξυπνα» κινητά τηλέφωνα (*smartphones*) ή άλλες τεχνολογικές συσκευές (*gadgets*). Αυτοί οι τρεις λόγοι σε συνδυασμό με την ελληνική ιστορία και παράδοση υποστηρίζεται ότι επηρεάζουν τις επιλογές γονέων και μαθητών σχετικά με τη χρήση των ΤΠΕ τη σύγχρονη εποχή.

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή δεδομένων για τους σκοπούς της συγκεκριμένης μελέτης περιλαμβάνει 4.174 ερωτηματολόγια συμπληρωμένα από ένα διαστρωματωμένο δείγμα μαθητών από όλη την Ελλάδα (ιδιωτικά και δημόσια σχολεία, αστικά κέντρα και περιφέρεια/επαρχία), σε συνδυασμό με 23 μελέτες περίπτωσης και 77 συνεντεύξεις με μαθητές από τη Βόρεια Ελλάδα και τη Θεσσαλία. Τα πορίσματα από τα ερωτηματολόγια αποτελούν το ποσοτικό μέρος της ανάλυσης, ενώ τα δεδομένα που συνελέγησαν μέσω εθνογραφικής παρατήρησης και μέσω συνεντεύξεων έδωσαν τροφή στο ποιοτικό σκέλος της ανάλυσης. Τα παιδιά που μελετήθηκαν προέρχονται από διάφορα οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά και γλωσσικά περιβάλλοντα και αντικατοπτρίζουν την παγκοσμιοποιημένη υφή της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας.

Το πρώτο αναλυτικό κεφάλαιο του βιβλίου, το κεφάλαιο 4, πραγματεύεται την τεχνική διάσταση του νέου γραμματισμού, συσχετίζοντάς την αφενός με τη λειτουργική και κοινωνική της διάσταση και αφετέρου με το σύνθετο πλέγμα των κοινωνικών, πολιτισμικών και ατομικών δεδομένων κάθε παιδιού. Τα πορίσματα της έρευνας δείχνουν ότι η κατοχή ή όχι υπολογιστή εκ μέρους των παιδιών συναρτάται με το κοινωνικο-οικονομικό υπόβαθρο της οικογένειας, πράγμα αναμενόμενο. Ωστόσο, η πρόσβαση ή όχι στο διαδίκτυο εξαρτάται όχι μόνο από το υπόβαθρο αυτό αλλά και από τις στρατηγικές που αναπτύσσουν ή δεν αναπτύσσουν οι κοινωνικοί πρωταγωνιστές και οι οικογένειές τους, τις προσπάθειες που καταβάλλουν και τη δημιουργικότητά τους. Πιο συγκεκριμένα, ο εργαλειακός λόγος φαίνεται να έχει ιδιαίτερη ισχύ κυρίως στα λαϊκά στρώματα με περιορισμένη μόρφωση και οικονομικούς πόρους και, υπό αυτή την έννοια, φαίνεται να συμβαδίζει με τον παραδοσιακό

λόγο της δύναμης και του κύρους του (παραδοσιακού) γραμματισμού, καθώς και του πρόσφατου ξενόγλωσσου γραμματισμού.

Με τον τρόπο αυτό δημιουργείται ένας νέος πολυδιάστατος λόγος της δύναμης του γραμματισμού με διευρυμένο περιεχόμενο. Στο πλαίσιο του λόγου αυτού αναπτύσσονται ποικίλα μοντέλα Λόγου που υιοθετούνται από μη προνομιούχες κοινωνικές ομάδες, κοινό παρονομαστή των οποίων αποτελεί η εστίαση στην τεχνική διάσταση της κατοχής και εκμάθησης (είτε στο σχολείο είτε στο φροντιστήριο) υπολογιστή, γι' αυτό και ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τον όρο «τεχνικό μοντέλο Λόγου» ως όρο αναφοράς σε αυτά. Από την άλλη πλευρά, τα πιο προνομιούχα κοινωνικοοικονομικά και μορφωτικά στρώματα προσανατολίζονται στον λόγο του οικογραμματισμού, στο πλαίσιο του οποίου η τεχνική διάσταση της κατοχής και χρήσης ΤΠΕ θεωρείται δεδομένη και αυτονόητη, εξού και δεν συνδέεται αποκλειστικά με τη σχολική εμπειρία. Αντιθέτως, οι ΤΠΕ, έχοντας αποκτήσει το στάτους της κοινωνικής τεχνολογίας που χρησιμοποιείται σε διάφορες πρακτικές γραμματισμού, χρησιμοποιούνται από τους κοινωνικούς πρωταγωνιστές με στρατηγικό τρόπο, προκειμένου να προετοιμάσουν τους μαθητές για το νέο, παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, στο οποίο καλούνται να δραστηριοποιηθούν στο μέλλον. Παρ' όλη την ποικιλία σε επίπεδο βαθμού ενασχόλησης με τις ΤΠΕ και, επομένως, αναπτυσσόμενης δημιουργικότητας στα μεσαία και ανώτερα κοινωνικά στρώματα, κοινή συνισταμένη αποτελεί η μεγάλη διεισδυτικότητα των παιδιών αυτών σε προωθημένες μορφές νέου γραμματισμού, οι οποίες ξεφεύγουν από τα στενά όρια του σχολικού περιβάλλοντος και επεκτείνονται στην καθημερινότητα των παιδιών. Οι ψηφιακές πρακτικές γραμματισμού των παιδιών κατανοούνται στο πλαίσιο δύο ευρύτερων εφηβικών ταυτοτήτων, τη *σχολική* και την *ψυχαγωγική*. Το περιεχόμενο των ταυτοτήτων αυτών καθώς και η σχέση τους με την αξιοποίηση των ΤΠΕ και με τους δύο φορείς κοινωνικοποίησης, την οικογένεια και το σχολείο μελετώνται διεξοδικά στα δύο επόμενα αναλυτικά κεφάλαια του βιβλίου.

Το κεφάλαιο 5 κινείται στην κατεύθυνση της διερεύνησης των τρόπων με τους οποίους οι έφηβοι χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ για γράψιμο, διάβασμα και ψυχαγωγία, δηλαδή ως πρακτικές γραμματισμού. Από την ποσοτική και ποιοτική ανάλυση των δεδομένων προκύπτει η στενή σχέση του είδους των πρακτικών με κοινωνικές και οικονομικές παραμέτρους, όπως το είδος του σχολείου και το φύλο των παιδιών. Πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά από πιο προνομιούχα κοινωνικά και οικονομικά στρώματα χρησιμοποιούν σε μεγαλύτερο βαθμό τις ΤΠΕ ως μέσα πρακτικής γραμματισμού με κύρος που αναγνωρίζεται μέσα στο σχολείο, ενώ δεν υστερούν στη χρήση των ΤΠΕ ως ψυχαγωγικών μέσων. Από την άλλη, τα παιδιά των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων, όταν χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ, τις χρησιμοποιούν κυρίως για ψυχαγωγικούς λόγους. Σε κάθε περίπτωση, οι ψυχαγωγικές αυτές πρακτικές παρουσιάζουν χαμηλό βαθμό εξάρτησης από μαθητικές επιδόσεις ή άλλες κοινωνικού και μορφωτικού χαρακτήρα μεταβλητές. Επίσης, όσον αφορά στο φύλο, διαπιστώνεται ότι τα κορίτσια, περισσότερο από τα αγόρια, ασχολούνται με τις ΤΠΕ ως περιβάλλον πρακτικών γραμματισμού στενά συνυφασμένων με το σχολείο. Με τον τρόπο αυτό, τα δεδομένα της συγκεκριμένης έρευνας θέτουν υπό αμφισβήτηση το «τεχνολογικό χάσμα» ως προς τη χρήση των υπολογιστών μεταξύ αγοριών και κοριτσιών, που έχει παρατηρηθεί στη διεθνή βιβλιογραφία.

Σχετικά με τη λειτουργική χρήση των ΤΠΕ, η εστίαση στα Προγράμματα Επεξεργασίας Κειμένου (ΠΕΚ) και τα Προγράμματα Παρουσιάσεων (ΠΠ) δείχνει ότι οι μαθητές αντιλαμβάνονται το τεχνικό μοντέλο Λόγου (απαντά κυρίως στα δημόσια σχολεία) ως διδακτέα ύλη, ενώ το λειτουργικό μοντέλο Λόγου (απαντά κυρίως στα ιδιωτικά σχολεία) το αντιλαμβάνονται ως αποτελεσματικό μέσο για τη συγγραφή και παρουσίαση εργασιών (projects). Στο πλαίσιο αυτό, οι εγγράμματα εφηβικές ταυτότητες που αναπτύσσονται σε σχέση με τις ΤΠΕ και το σχολείο ανήκουν σε ένα συνεχές, στη μία άκρη του οποίου βρίσκονται εκείνοι οι μαθητές που χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ αποκλειστικά και μόνο στις

ενδοσχολικές πρακτικές γραμματισμού και στην άλλη άκρη βρίσκονται εκείνοι οι μαθητές που χρησιμοποιούν λειτουργικά και δημιουργικά τις ΤΠΕ στο πλαίσιο τόσο των ενδοσχολικών όσο και των εξωσχολικών τους δραστηριοτήτων. Δυστυχώς, όμως, το ελληνικό σχολείο σε γενικές γραμμές δεν λαμβάνει υπόψη του τις ψυχαγωγικές αυτές πρακτικές των εφήβων και, επομένως, δεν επενδύει στη γνώση και στις δεξιότητές τους.

Στο κεφάλαιο 6 γίνεται προσπάθεια να συνεξεταστούν οι ψηφιακές και οι μη ψηφιακές πρακτικές των παιδιών και να διερευνηθεί ο ρόλος τους από κοινού στην κατασκευή των εφηβικών ταυτοτήτων. Το βασικό επιχείρημα που αναπτύσσεται εδώ είναι ότι ο τρόπος αξιοποίησης των ΤΠΕ ως νέος γραμματισμός μπορεί να γίνει κατανοητός στο πλαίσιο μιας συνολικής καταγραφής των ενδιαφερόντων και των ενασχολήσεων των εφήβων. Οι διαδικτυακές πρακτικές που σχετίζονται άμεσα με τους σχολικούς γραμματισμούς (εφημερίδες, πολιτική, περιβάλλον, εκπαίδευση) και οι διαδικτυακές πρακτικές ψυχαγωγικού χαρακτήρα (κινηματογράφος, θέατρο, τουρισμός) που χαίρουν εκτίμησης από τα σχολικά προγράμματα προτιμώνται από τα παιδιά των πιο προνομιούχων κοινωνικών στρωμάτων. Εντός των κοινωνικών αυτών στρωμάτων αναπτύσσονται δύο διαφορετικές προτιμήσεις διαδικτυακών πρακτικών με άξονα το φύλο: οι πιο ενδοστρεφείς σχολικές και με καλλιτεχνικό περιεχόμενο πρακτικές (ψυχαγωγία, μόδα, κοινωνικός σχολιασμός) προτιμώνται από τα κορίτσια και οι πιο εξωστρεφείς σχολικές πρακτικές (πολιτική, Τύπος) προτιμώνται από τα αγόρια. Αντίθετα, τα παιδιά χαμηλών σχολικών επιδόσεων που ανήκουν σε κατώτερα κοινωνικά στρώματα, προτιμούν πρακτικές χαμηλής σχολικής αποδοχής. Σε γενικές γραμμές, υπάρχουν δύο κατηγορίες παιδιών: εκείνα των οποίων οι σχολικού τύπου εγγράμματα ταυτότητες περιλαμβάνουν εξαιρετικά ισχνά στοιχεία του νέου γραμματισμού και εκείνα των οποίων οι ταυτότητες περιλαμβάνουν πολλά και ποικίλα στοιχεία του νέου γραμματισμού. Η δεύτερη κατηγορία διαθέτει εφήβους που διαμορφώνουν μια πιο διευρυμένη και παγκοσμιοποιημένη προσωπική ταυτότητα, η οποία χαρακτηρίζεται από μεγάλη κινητικότητα (τόσο των ιδίων όσο και του άμεσου οικογενειακού τους περιβάλλοντος) και υψηλές φιλοδοξίες.

Το έβδομο κεφάλαιο του βιβλίου συνοψίζει τα συμπεράσματα της έρευνας μέσα από μια κριτική ανάγνωσή τους υπό το πρίσμα του εργαλειακού λόγου, του λόγου του οικογραμματισμού και του κοινωνικοπολιτικού λόγου. Πιο συγκεκριμένα, από την ανάλυση προκύπτει ότι ο εργαλειακός λόγος επηρεάζει πρωτίστως τα μη προνομιούχα κοινωνικά στρώματα αλλά και την επίσημη εκπαιδευτική πολιτική της χώρας μας με τη μαζική εισαγωγή υπολογιστών στα σχολεία και τη διδασκαλία του μαθήματος της Πληροφορικής, στοιχεία όμως τα οποία είναι αποκομμένα από τους υπόλοιπους παραδοσιακούς σχολικούς γραμματισμούς των παιδιών. Αντίθετα, από την οπτική του λόγου του οικογραμματισμού προκύπτουν πιο εμπεριστατωμένες και εις βάθος παρατηρήσεις σχετικά με τις χρήσεις των ΤΠΕ, καθώς ο λόγος αυτός συνδέει τη χρήση τους με κοινωνικές και πολιτισμικές μεταβλητές, εν ολίγοις με την πραγματική καθημερινή ζωή των παιδιών. Υπό το πρίσμα αυτό, διαπιστώνεται ασυνέχεια μεταξύ σχολικής και εξωσχολικής ζωής, η οποία όμως δεν είναι απόλυτη, καθώς μεμονωμένες περιπτώσεις παιδιών, προερχόμενων κυρίως από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, δείχνουν ότι έχουν ενστερνιστεί το «νέο ήθος» (Knobel & Lankshear 2007) κατά την κοινωνικοποίησή τους στις ψηφιακές πρακτικές νέου γραμματισμού. Το ήθος αυτό τους επιτρέπει τη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ των δύο αυτών κόσμων. Από την οπτική του κοινωνικοπολιτικού λόγου φαίνεται ότι οι δύο βασικοί φορείς κοινωνικοποίησης, η οικογένεια και το σχολείο, επηρεάζουν όχι μόνο τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά κατασκευάζουν τις κοινωνικές τους ταυτότητες τόσο εντός όσο και εκτός της σχολικής τάξης, αλλά και ο ένας τον άλλο, με αποτέλεσμα η αλληλεπίδραση αυτή να έχει αντίκτυπο στον τρόπο με τον οποίο αμφότεροι γονείς και παιδιά σχεδιάζουν το μέλλον. Τέλος, στο πλαίσιο αυτό συζητούνται οι προεκτάσεις της συγκεκριμένης μελέτης για τη γλωσσική εκπαίδευση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και προτείνεται η διάχυση των ΤΠΕ

στα σχετικά με τη διδασκαλία των γλωσσικών και φιλολογικών μαθημάτων προγράμματα σπουδών, προκειμένου οι μαθητές να μάθουν να τις αξιοποιούν κριτικά και δημιουργικά αντί να τις φυσικοποιούν και να τις δαιμονοποιούν, όπως γίνεται κατά κόρον σήμερα.

Η συγκεκριμένη μελέτη, αν και σε ορισμένα σημεία επαναλαμβάνει πληροφορίες (π.χ. στις σελίδες 158 και 161), είναι καλογραμμένη και ο συγγραφέας είναι συνεπής στη χρήση της ορολογίας που χρησιμοποιεί στις τεκμηριωμένες αναλύσεις του. Ο συνδυασμός της ποσοτικής με την ποιοτική ανάλυση των πλούσιων δεδομένων του, ο οποίος ουσιαστικά εξασφαλίζει όχι μόνο την εις βάθος ανάλυση αλλά κυρίως τη γενίκευση των ευρημάτων σε μαθητές αντίστοιχης ηλικίας σε όλη την επικράτεια, εντάσσεται αναμφίβολα στα υπέρ της εν λόγω μελέτης. Ιδιαίτερα διαφωτιστικές είναι οι συζητήσεις των μελετών περίπτωσης που περιλαμβάνουν παιδιά οικονομικών μεταναστών (π.χ. Διονύσης: Ρομά και Ελληνικά, Στέφανος: Γεωργιανά και Ελληνικά), οι οποίες δείχνουν ακριβώς πώς η πολυπλοκότητα της τεχνικής διάστασης του νέου γραμματισμού διαπλέκεται με ζητήματα παγκοσμιοποίησης και κατασκευής εγγραμμάτων ταυτοτήτων με έντονο το στοιχείο της διγλωσσίας και της ιθαγένειας. Στη συγκεκριμένη συζήτηση, βέβαια, θα μπορούσε να ενταχθεί και η παράμετρος της γλωσσικής επαφής (πρβλ. κεφάλαια στο Collins κ.ά. 2009) και να αναλυθούν τα μέσα με τα οποία η επαφή των συγκεκριμένων γλωσσών και των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων τους διαμορφώνουν ή αλληλεπιδρούν με τους τρόπους που τα παιδιά (και παρεπομένως οι γονείς) ως κοινωνικοί πρωταγωνιστές φιλτράρουν τον εργαλειακό λόγο.

Επίσης, το στοιχείο της κοινωνικής ανισότητας, το οποίο είτε υπονοείται είτε αναφέρεται στις συζητήσεις περί ευκαιριών που προσφέρονται στους μαθητές για περαιτέρω ενασχόληση και καλλιέργεια των δεξιοτήτων τους στις ψηφιακές μορφές γραμματισμού, προϋποθέτει ως δεδομένο ότι τα ιδιωτικά σχολεία στην Ελλάδα διαθέτουν ένα πιο οργανωμένο και στοχευμένο πρόγραμμα σπουδών στις νέες τεχνολογίες, κάτι όμως που δεν είναι απόλυτο. Παρόλο που όντως υπάρχουν τέτοια σχολεία, κυρίως στα αστικά κέντρα, τα οποία επενδύουν στην πολυεπίπεδη καλλιέργεια των μαθητών τους στους νέους γραμματισμούς, υπάρχει και ένας διόλου ευκαταφρόνητος αριθμός δημοσίων σχολείων, τόσο στα αστικά κέντρα όσο και στην περιφέρεια, τα οποία κάνουν εξίσου αποτελεσματική χρήση των νέων τεχνολογιών μέσα στην τάξη στο πλαίσιο διαθεματικών προσεγγίσεων ή της λειτουργίας (εξω)σχολικών ομίλων. Θα ήταν πράγματι πολύ ενδιαφέρουσα μια σύγκριση ιδιωτικών και δημοσίων σχολείων που πληρούν τις προαναφερθείσες προϋποθέσεις, ως προς τον τρόπο με τον οποίο επιδρούν στην κατασκευή κοινωνικών ταυτοτήτων των μαθητών τους.

Εν κατακλείδι, τα πορίσματα της πολύ ενδιαφέρουσας και καλοσχεδιασμένης αυτής μελέτης θα φανούν χρήσιμα, από επιστημολογική και μεθοδολογική άποψη, σε όσους και όσες ασχολούνται ερευνητικά με την κοινωνιογλωσσολογία, την ανάλυση λόγου και την εκπαιδευτική γλωσσολογία, ενώ γόνιμο θα ήταν να αποτελέσουν αφετηρία για μια συνολική αναδιάρθρωση των προγραμμάτων σπουδών με άξονα τις (εγγράμματες) ταυτότητες των μαθητών από τους ιθύνοντες του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας, καθώς και του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

Βιβλιογραφία

- Collins, J., Baynham, M. & Slembrouck, S. (eds) 2009. *Globalization and Language in Contact: Scale, Migration and Communicative Practices*. London: Continuum.
- Fairclough, N. 2003. *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Gee, J. P. 2005. *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method*. 2nd edition. London/New York: Routledge.
- Knobel, M. & Lankshear, C. (eds.) 2007. *A New Literacies Sampler*. New York: Peter Lang.